

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sifre Ḳodesh

‘im targumim u-ve’urim mi-meḥabrim shonim

Sefer Be-reshit

Landau, Moses I. Landau, Moses I.

Prag, 596 [1836 oder 1837]

ול חלשיו

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-8807

ימים ויקברו אתו עשו ויעקב בגיו:

ואהנע עשו אונד יעקב בעגרו- בען איהן.

לו (א) ריעועס איזט דיאנע. שלעכטספאלגע פאן עשו אדער אדום. (ב) עשו נאהם ווייבער פאן דען טעכטערן כנען'ס, נעהמליך: עדה טאָבֶה מער דעם חתין אילון, אהליבמה, טאָבֶה מער דעם ענה, טאָבֶה

לו (א) ואלה תלדות עשו הוא אדום: (ב) עשו לקח את נשיו מבנות כנען את עדה בת אילון החתי ואת אהליבמה בת ענה

תרגום אונקלוס

ר ש י

מאה ועשרים ליעקב. של וילחק בן ששים שנה אם תוליד ששים ממאה ושמונים שנה נשארו מאה ועשרים ויוסף נמכר בן שבע עשרה שנה וחותה שנה שנת ק"ח ליעקב כיכד בן ס"ג נתנרך ארבע עשרה שנה נטמן בבית עבר הרי שנעים ושבע וי"ד עבד באשה ובסוף י"ד נולד יוסף שנת' ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף וגו' הרי ז"ל וי"ז עד שלא נמכר יוסף הרי ק"ח: (ב) עדה בת אילון. היא בשמת בת אילון ונקראת בשמת על שם שהיתה מקטרת בשמים לעבוד אלהי' אהליבמה. היא יהודית והיא כינה שמה יהודית לומר שהיא כופרת בע"ל כדי להטעות

יומין וקברו יתיה עשו ויעקב בנודיה: לו (א) ואלין תולדת עשו הוא אדום: (ב) עשו נסיב יח נשוהי מבנת כנען יח עדה בת אילון חתאה וית אהליבמה שנת' ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף וגו' הרי ז"ל וי"ז עד שלא נמכר יוסף הרי ק"ח: לו (ב) עדה בת אילון. היא בשמת בת אילון ונקראת בשמת על שם שהיתה מקטרת בשמים לעבוד אלהי' אהליבמה. היא יהודית והיא כינה שמה יהודית לומר שהיא כופרת בע"ל כדי להטעות

ב א ו ר

אחרי שזכרנו בניו המבורך הנחל מעלתו וקצרוהו בכבוד עשו ויעקב בניו גדולי העולם, ולא היכרך להזכיר, כי קצרוהו במערת האכילה בעבור שהזכיר כי היה בעיר ההיא ואנה יקצרוהו רק בקבר אביו, (הרמב"ן): עשו ויעקב, לפי שהיה בכור ויעקב היה חולק לו בכבוד הקדומו הכתוב, אבל בקצורת אברהם הקדי' הכתוב יחמק לישמעאל לפי שהי' בן השפחה (הרשב"ם):

לו (א) עשו הוא אדום, תיב"ע הוא דמתקרי אדום: (ב) אח עדה בת אילון החתי וגו' ואח אהליבמה בת ענה וגו', ובסוף שאחרי ואת בשמת בת ישמעאל וגו', מפרשי הפסע נבזו בזה כי בפי' תולדות כתוב יהודית בת צארי החתי, ופה לא נזכר לא שמה ולא שם אביה, ואשתו השני' נקראת שם בשמת בת אילן החתי, ופה נקראת עדה בת אילון החתי, ולכן רש"י ז"ל חפש לו עזר מהדרש, ואמר עדה בת אילון היא בשמת בת אילן ונקראת בשמת על שם שהיתה מקטרת בשמים, אהליבמה היא יהודית והיא כינה שמה יהודי' לומר שהיא כופרת בע"ל כדי להטעות את אביו, בשמת בת ישמעאל, ולהלן קורא לה מחלת, מחלתי באגדת מדרש ספר שמואל שלשה מוחלים להם על כל עוונותיהם גר שנתגייר והעולה לגדולה והנושא אשה ולמד הטעם מכאן לכך נקראת מחלת שנמחלו לו עוונותיו ע"כ לשון רש"י, ולא נתחורר לי המדרש הזה כי הכופרי' בע"ל באברהם וזרעו היו נקראים אז עבדים, כי היו מעבד הנהר (או ע"ש עבר בן שלח שהי' מורה לשומעים בקולו דרכי השם כמורגל בדברי חז"ל בית מדרשו של שם ועבר), אבל שם יהודי נגזר מן יהודה בן יעקב, אשר הוחל כל ישראל להקרא בזה השם אחר מלך מלך לבני ישראל משנת יהודה, והוא מימות דוד המלך ע"ה ואילך, אשר נגזרו כל ישראל אחר השנת ההוא לכבוד מלכות בית דוד ע"ה, אבל מחין יהיה לו לעשו לקרוא את אשתו יהודית לכוונה זאת אשר לא היתה ולא נבראה עדיין, גם הרמב"ן לא קבל את הדרש הזה וז"ל והנה לא נתן טעם באפי' אהליבמה שנקראת שם צארי ונתן ענה ובשמת בת ישמעאל יהיה שם העלם והוא שם תואר לקטור הכשמי, ובנראשית נכס שארו נתן עשו דעתו להתגייר. מחלת שפלה לו הקב"ה על עוונותיו בשמת שנתבשמה דעתו

חרגום אשכנזי

וישלח לו

בת צבעון הקהני: (ג) ואת בשמת

מאבטער דעם חוין צבעון'ס, (ג) אונד בשמת, מאבטער

בה

דעם רש"י

חרגום אונלקום

בת ענה בת צבעון חיואה: (ג) וית בשמת

להטעות את אביו: בת ענה בת צבעון. אם בת ענה לא בת צבעון ענה בנו של צבעון ש' ואלה בני צבעון ואיה וענה מלמד שכל צבעון על כלתו אשת ענה וילאת אהליבמה מנין שניהם והודיעך

בה

הכתוב שכלן בני ממזרות היו: (ג) בשמת

באר

דעתו עליו והנ' שם תאר אין שם העלם נודע בה ולכך אמר ר"א כי היו לה שני שמות וגם לאניה, ויתכן לומר כי השמים נשים ההם ממו בלא בניס אולי רעשו צעבור שהיו מורת דוח ליצק ולרנקה ונשא אחות אשתו בת אילון ואחיה אהליבמה בת ענה אבל בת ישמעאל אחיה נביית צעבור שהי' לה שם בעור בלשון הקדש מזולי קרא את שמה בשם הנכבד אשר היה לאשתו הראשונה מלשין בשמים כי היתה חביבה עליו בעבו' שהיתה ממספתו ואיננה רעה צעירי יצחק אביו עב"ל, והרשב"ם כתב בזה ח"ל המדקדק יתן לב כי בפרשה ראשונה של תולדה יצחק באמר יהודית בת בארי החזי, בשמת בת אילן החזי, מחלת בת ישמעאל, ובפרשה זו לא הוזכר בת בארי כלל לא שמה ולא שם אביה, אבל אילון וישמעאל אביהן של שתי נשיו הראשונות הוזכרו שהחלפו שמות הבנו' כאשר מלינו בנמה מקומות, בשמת בת אילן נקראת באן עדה בת אילון, ומחלת בת ישמעאל נקראת כאן בשמת, לכן יש לומר יהודית בת בארי ממה בלא בניס, אבל בת אילון ובת ישמעאל היו להם בניס המפורשים כאן, ואהליבמה בת ענה בת צבעון החוי לקח אחרי כן אשר שהלך לו לשבת בהר שער ונתחתן בבני שער החוי בכתוב לפנינו כי אהליבמה הית' בת ענה בן צבעון בן שער החוי וגם תמוע פילגש אליפז בחונה שם בבני שער, ולפי אהליבמה אשתו אחרונה היתה לפיכך מזכיר אותה ואת בניה בכל הפרשיות האלו לכסוף עב"ל, ודבריו מבוזים יותר מכל המפרשים עם המסופר בס' הישר וכן הוא, כי עשו בהיותו בן ארבעים שנה לקח את יהודית בת בארי בן עפר ממספתות חת בן כונן בארץ שער, ובהיותו בן ששים ושלוש שנים אחר שלקח יעקב את הברכות בערמה ונמלט לבית עבר ויתחנא שם ארבע עשרה שנה וילמוד שם עוד יעקב את דרכי ה' ואת מלוותיו, ויקר לעשו גם על אביו ואמו וילך ארצה שער מפני אביו ואמו וישב שם, וירא שם עשו עוד אשה מנחת חת ושמה בשמת בת אילון החתי ויקחה לו לאשה על אשתו ויקרא עשו את שמה עדה לאמר עדה ממני הנרנכה בעת ההיא, וישב בהר שער שזה חדשים, ואחר כן לקח את נשיו וישב ארצה כונן חברונה בית אביו, ומהיין נשי עשו מקליפות את יצחק ורנקה במעשיהן, ובהיות עשו בן ששים וחמש שנה ותהר עדה ותלד לו את אליפז, ובהיות עשו בן שבעים ושמונה שנה לקח את מחלת (היא בשמת ולא כתב סנה לשינוי שמה) בת ישמעאל, ובהיותו בן שמונים שנה ילדה לו בשמת את רעואל, ובהיותו בן ששים ושמונים שנה מתה יהודית בת בארי אשת עשו בארץ כנען ובניס לא היו לה כי אם בנות, ואלה שמות בנותיה אשר ילדה לעשו שם הגדולה מרלית ושם השנית פועית, ויהי כאשר מתה יהודית ויקם עשו וילך שעירה לצוד ליד בשדה כמעט כמעט, וישב עשו בארץ שער ימים רבים, ובהיותו בן שלש ושמונים שנה לקח את אהליבמה בת ענה בת צבעון החוי על נשיו לו לאשה ויביאה עשו ארצה כנען, ותהר אהליבמה ותלד לעשו את יעוב ואת יעלם ואת קרח בניס שלשה, ותהי מלחמה בימים ההם בארץ כנען בין רועי מקנה עשו ובין רועי מקנה יושב הארץ הכנעני כי היה מקנה עשו ורכשו רב מאד משבת בארץ כנען בבית אביו ולא יכלה ארץ כנען לשאת אותם מפני קנינו, ויהי כראות עשו כי גדלה מלחמתו עם יושב הארץ הכנעני ויקם ויקח את נשיו ואת בניו ואת בנותיו ואת כל אשר לו ואת מקנה קנינו ואת כל רכשו אשר רכש בארץ כנען וילך אל ארץ שער מפני יושבי הארץ, ויגר שם עשו הוא וכל אשר לו בארץ שער, אך מיום ליום ומחדש לחדש יבוא עשו ארצה כנען לראות אביו ואמו, ויתחתן עשו את החורים, ויתן את בנותיו לבני שער החורי, ויתן את מרלית בתו הגדולה לענה בן צבעון אחי אשתו ואת פועית ואת לאכר בן גלחן החורי, וישב עשו בהר שער החוי ובניו ויפרו וירבו מאד, עד כה ספורו בקיבור: בת ענה בת צבעון, אם בת ענה לא בת צבעון ענה

בת-ישמעאל אחות נביות:

(ד) ותלד עדה לעשו את-אליפו

ובשמת ילדה את-רעואל:

(ה) ואהליבמה ילדה את-יעיש

ואת-יעלם ואת-קרח אלה בני

עשו אשר ילדו-לו בארץ כנען:

(ו) ויקח עשו את-נשיו ואת-בניו

דעם ושמעאל, שוועסטער
דעם נביות. (ד) עדה געבאָהר
דעם עשו דען אליפו, אונד
בשמת געבאָהר דען רעואל,
(ה) אהליבכה געבאָהר יעוש,
יעלם אונד קרח; דיעזעס זינד
עש'ס קינדער, וועלכע איהם
אים לאַנדע כנען געבאָהרען
וואורדען. (ו) עשו נאָהם זיינע
ווייבער, זעהנע, טעכטער, אונד
אַל

חרגום אונקלום

בת ישמעאל אחתיה דנביות: (ד) וילידת

עדה לעשו ית אליפו ובשמת ילדת ית

רעואל: (ה) ואהליבמה ילדת ית יעושוית

יעלם וית קרח אלקו בני עשו די אחילידו

ליה בארעא דכנען: (ו) ודבר עשוית נשוי

ר ש י

בת ישמעאל. ולהלן קורא לה מחלת מזינו
באגדת מדרש ספר שאל שלשה מוחלין
להן עונותיהן גר שנתגייר והעולה לגדולה
והישיא אשה ולמד הטעם מכאן לכך נקרא'
מחלת שנמחלה עונותיהן אחות נביות.
על שם שהיא השיאה לו משמת ישמעאל
נקרא' על שמו: (ה) ואהליבמה ילדה

ונת

ב א ו ר

בנו של כנען שאמר ואלה בני כנעון ואיה וענה מלמד שכל כנעון על כלתו אשת ענה וילדת
אהליבמה מבין שניהם והולידה הכתוב שכולן בני ממורות היו, (רש"י). אבל לפי דעת
הרמב"ן שאעתיק להלן אין לומר לזה לפי פשוטו של מקרא, אך לפי שנמלכו בפרשה שני
ענה אחד בן שער, ואחד בן כנעון בן שער, ויודיע הכתוב שהיא הייתה בת ענה בן כנעון
והייתה נכדת כנעון, וקורא אותה בת כנעון כי בני בניו היו הם בניו, ולא נמנע הכתוב
לקרוא את בן בנו, וכן בת בנו, בתו, ודעת רבינו חס דב"ב פ' י"ג נוהלין (דף קט"ו
ע"ב) שעה אשה הייתה (והיא ע"פ סוגית הגמרא דהתם שכל ענה הנזכר בפרשה אחד הוא),
והא דכתיב הוא ענה בלשון זכר, היינו משום שירשה עם אחי כנעון בזכר, וכתיב הריטב"ל
ואע"ג דכתיב הוא ענה וכתיב נמי אלוף ענה, י"ל שאע"פ שהיא נקבה עשאו' אלוף ענן
אהליבמה נקבה היא והייתה אלוף וע"ג האלוף קורין אותה בלשון זכר עכ"ל: (ג) אחות
נביות, על שם שהיא השיאה לו משמת ישמעאל נקראת על שמו, (רש"י), וכ"ת יב"ע
דאסיבא ליה נביות אמה, אבל דעת הרשב"ם היא שדרך הכתוב ליחס הנקבה לגדול שבאחים,
וכן אחות אהרן (שמות ט"ו ב'), וכן ואחות לוטן חמונע, כמ"ס בסוף פ' תולדת (לעיל כ"ח
ט'), ועיין מ"ס שם בשם הראב"ע וס' הישר ויב"ע: (ה) ואהליבמה ילדה וגו' ואח קרח,
קרח זה ממזר היה וכן אליפו היה שכל על אשת אביו אל אהליבמה אשת עשו
שהרי הוא מנוי עם אלופי אליפו בסוף הענין, (רש"י), והוא דעת ר' לוי בב"ר,
ועיין להלן בפסוק ותמוע היתה פילגש דעת הרשב"ם, ולהרמב"ן והראב"ע י"ג דרבי' אחרי'
בזה: (ו) ויקח עשו וגו', משמעות הכתוב פה כי אחרי בוא יעקב מחזן לעיר חברון ילא
עשו משם ונתישב בארץ שער, כאמרו מפני יעקב אחיו, ויקחה בו מלאכו למעלה שכבר נתישב
שם לפני בוא יעקב לארץ כנען, כמ"ס וישלח יעקב מלאכים וגו' אדכה שער שדה אדום
(לעיל ל"ב ד'), וכתוב עד אשר אנה אל אדני שעירה (שם ל"ג ז"ד), וישב ביום ההוא עשו
לדרבו שעירה (שם י"ו), ולכן אמר הרמב"ן בזה וז"ל, אבל הענין כי עשו הלך לשעיר בימי
אליפי אחרי יושבי הארץ והיו לשר הולך עם ד' מאות איש ובניו וביתו היו בארץ כנען, ויתכן
שהיחה

חרגום אישכני

אללע פערזאנען זיינעם ווי
זעס, זיינע דעערדען אונד
אללעס פיה, אונד וואס ער
זאנסט פיר גוט אים לאנדע
כנען ערווארבען; אונד עאג
אין איין אנדערעם לאנד, פאר
זיינעם ברודער יעקב; (ז) דען
אידר ערווארבעט גוט ווארצו

וישלח לו

ואת בנותיו ואת כל נפשות ביתו
ואת מקנהו ואת כל בהמתו
ואת כל קנינו אשר רכש בארץ
כנען וילך אל ארץ מפני יעקב
אֶהְיוּ: (ז) כִּי־הָיָה רְכוּשׁ רַב

משבת

חרגום אונקלוס

וַיֵּת בְּנוֹתָיו וַיֵּת בְּנֵי־הָיָה וַיֵּת כָּל נַפְשֵׁת בֵּיתָהּ
וַיֵּת גִּיתוּהֵי וַיֵּת כָּל בְּעִירָהּ וַיֵּת כָּל קִנְיֵנֶיהָ
דֵּי קִנְיָא בְּאַרְעָא דְכְנַעַן וְאִוּל לְאַרְעָא אֲחֵרֵי
כּוּן קְדָם יַעֲקֹב אֲחֵהּ: (ז) אַרְי הָיָה קִנְיָנֵהוּן

גר אים

ד ש"ג

וגו'. קרה זה ממא' היום וכן אליכו היום
שנא על אשת אביו אל אהליצמה אשת
עמו שהרי הוא מנוי עם אלופי אליכו
בסוף הענין: (ז) וילך אל ארץ. לגור
בארץ

ב א ו ר

שהיתה לו שם אחזה במקום אשר נמיסור לא נהר שעיר על כן ייקם לו ארלה שעיר שדה
אדום ואחרי שזור אחיו לארץ כנען פנה לו מפניו כי ידע שארץ כנען נמלת אחיו אשר נתן
לו אביו בנרבתו ולקח בניו וכל נפשות ביתו עם רב והלך לשעיר להתישב שם ואלו נלחם בניו
שעיר החרי יושבי הארץ כי אולי פחדו ממנו ולא היו נוחים אותו לנא בגבולם נהר שעיר
שהיו שם המנכרים אלא שיטב בדה אדום במקומו הראשון ושמידם ה' מפייהם וייראום
וזשבו תחתם כחמור במשנה תורה ולכך יאמר שם כי ירשה לעשו נתתי את הר שעיר (דברים
ב' ה') עכ"ל, וכן כתב מהר"י אברבנאל, ולפי המסופר בס' הישר ה' הענין בן כי טרם מת
ילחק אף שתישב בהר שעיר מ"מ לא ישב שם בחמדות כי הלך כפעם בפעם לגור בחברון
אלל אביו עם בניו ובניו, אך אחרי מות ילחק הניח ירושת הארץ ליעקב ולחלקו בירושת אביו
לקח את כל העושר אשר הניח ילחק אחרי מותו וילך אל ארץ שעיר החרי הוא ובניו אל מקומם
מפני יעקב אחיו ובניו, וילחזו עשו בחוד בני שעיר ולא שב עשו ארלה כנען מהיום ההוא
והלאה, ויהי כל ארץ כנען לבני ישראל לנחלה עד עולם ועשו וכל בניו ירשו את הר שעיר,
וזהו שאמר פה מפני יעקב אחיו, ואף שאמר כאן כי היה רכוש רב וגו', דמשמע מסנה זאת
פלך לו לארץ שעיר, אולי זה וזה גרם, כי אלו יכלה ארץ מגוריהם לאשת אותם ה' עשו
ויעקב יושבים כשנת אחים גם יחד אף שהארץ ליעקב כי אז היו נאהבה יחד כי שנתם כבר אבדה,
וכאשר בקש עשו מיעקב נסעה ונלכ' וגו' והי' רוכה שיעקב ישב עמו בשעיר אף שאין ליעקב חלק ונחלה
בה: וילך אל ארץ, אשר אונקלוס אל ארץ אחרת (וב"ת יב"ע והמתרגם האשכנזי), ורש"י
פ' לגור בארץ ימלא כי הלך אל ארץ אשר ימלא לו מקו' לחנותו עד שנת אל הר שעיר וישב
שם, והנכון בעיני שילחק וילך אל ארץ שעיר וחברו הכינוי בעבור היותו מוכן שכבר הזכיר
שהיה עומד בארץ שעיר והידוע כי לשם יולך ביתו ויזכיר בסמוך וישב עשו בהר שעיר, ונמלא
בזה ויבא אל ארמון בית המלך וישרף עליו את בית מלך (מלכים א' י"ו י"ט), ושעורו בית
המלך הזה שהיה נר זכן וישרף את הנמלה הדק עפר ושרף אשמה (שם ב' כ"ג ט"ו), כלומר
אשר לירבעם הנזכרת במקום ההוא, וכן ויאמר יואב לנואי לך הגד למלך אשר ראיתם
וישחתו בוש' ליואב (שמואל ב' י"ח כ"א), (פ' הנושי), וסמור והאחריה (מלכים א' י"ג כ"ח),
(אעזרו והחמור), וכן כי בשבחה אנויות בעליון נבר (שם כ"ב מ"ט), האנויות, וכן רבים, אף
כאן וילך אל ארץ כמו אל הארץ ארץ שעיר הנזכרת, (הרמב"ן): מפני יעקב אחיו, כי יעקב
קנה את הנכורה ודינו היה לירש את ילחק לכן ישב בארץ מגורי אביו, (הרמב"ן). ויב"ע
חרגום ידקה רמז עליו אמתא דיעקב אחוסי, וכבר כתבתי למעלה דעת ס' הישר בזה והוא

הכוננו

ויש לח לו

משבת יחדו ולא יכלה ארץ מגוריהם לשאת אתם מפני מקניהם: (ח) וישב עשו בהר שעיר עשו הוא אדום: (ט) ואלה תלדות עשו אבי אדום בהר שעיר: (י) אלה שמות בני עשו אליפו בן עדה אשת עשו רעואל בן בשמת אשת עשו: (יא) ויהיו בני אריפו תימן אומר צפו וגעתם וקנו: (יב) ותמנע והיתה פילגש

תרגום אשכנזי לעג

גראס, ביא איינאנדער וואהי נען צו קעננען; אונד דאז לאנד איהרעס אויפענטהאלטס קאנטע זיא ניכט ערטראגען, וועגען איהרער העערדען. (ז) עשו וואהנטע אויף דעם געבירגע שעיר, עשו ארער אדום. (ט) דיעזעס איזט דיא געשלעכטספאלגע דעם עשו שטאמפאטערס דעם פאלקעס אדום אויף דעם בערגע שעיר. (י) דיא נאמען דער זעהנע עשו'ס זינד: אליפו זאהן דער עדה, עשו'ס פרויא, רעואל, זאהן דער בשמת, עשו'ס פרויא. (יא) דיא זעהנע דעם

אליפו ווארען: תימן, אומר, צפו, געתם אונד קנו. (יב) תמנע וואר איין קעבסווייב דעם

ר ש י

באשר ימלא: (י) ולא יכלה ארץ מגוריהם. להספיק מרעה לכהמות שלהם ומ"א מפני יעקב אחיו מכני שטר חיב של גורת בי גר יהיה זרעך המוטל על זרעו של יצחק חמר אלך לי מבאן אין לי חלק לא במתנה שנחנה לו הארץ הזאת ולא בפרעון השטר ומפני הנושה שכר בנורתו: (ט) ואלה. בתולדות שהולידו בניו משהלך לשעיר: (יב) ותמנע היתה פילגש. להודיע גדולתו של אברה' כמה היו חלופים לידבק בזרעו. תמנע זו בת חלופים היתה שג' ואחות לוטן תמנע ולוטן מאלוכי יושבי שעיר

היה

תרגום אונקלוס

סגי מלמיחב פחדא ולא יכלת ארע תותביתהון לסוכרא יתהון מן קדם גיתהון: (ח) ויחייב עשו בטורא דשעיר עשו הוא אדום: (ט) ואלין תולדות עשו אבוהון דאדומאי בטורא דשעיר: (י) אלין שמחת בני עשו אליפו בר עדה אשת עשו רעואל בר בשמת אשת עשו: (יא) והוון בניו אליפו תימן אומר צפו וגעתם וקנו: (יב) ותמנע הוה

ב א ו ר

הנכונה לפי פשוטו: (י) ולא יכלה ארץ מגוריהם, להספיק מרעה לכהמות שלהם: ארץ מגוריהם, טעמו עיר מגוריהם היא חביון אשר גר שם אנכוס וילחק בי ארץ כנען משא בזה וכזה חלף פעמים חבל עשו בהאמתו כי לא יוכל לעמוד בעירו ובמקומו עוב את כל הארץ לאחיו והלך לו. (הרמב"ן): (ט) ואלה תלדות עשו אבי אדום, בל להזכיר בתולדות אשר הולידו בניו אחרי שהלכו עמו לשעיר כי הוא לא הוליד שם והנה החל ממנו לומר הוא הוליד את אליפו ורעואל והם הולידו בארץ שעיר תולדות הללו ויזכיר עמם בני אהליבמה. הנוולדים בארץ כנען אע"פ שלא הזכיר להם תלדות בארץ שעיר כדי שימנו עם אחיהם בני עשו הנזכרים בתחלת הפרשה ועוד בעבור היותם בשעיר חלופים כי כל חלופיהם יזכיר, (הרמב"ן). וכן סופר גם' הישר כי כל בניו וולדו לו בארץ כנען, אך גם סופר כי גם לבני אהליבמה היו תולדות כאשר כתוב עוד להלן: (יב) ותמנע היתה פילגש, כתב רש"י ז"ל, ובדברי הימים' (א' ח' ל"ו)

תרגום אשכנזי

דעם אליפו, עשו וזאהנס, דיעי.
זע נעבאהר דעם אליפו דען
עמלק; דיעועם זינד דיא קיני.
דער דער עדה, עשו'ס פרויא.
(ני) דיא זעהנע דער רעואל
ווארען נחת אונד זרח, שמה
אונד מזה, דיעועם ווארען
דיא זעהנע דער בשמה, עשו'ס
פרויא

ר ש י

וישלח לו

פילגש לאליפו בן-עשו ותלד
לאליפו את-עמלק אלה בני
עדה אשת עשו: (יג) ואלה בני
רעואל נחת וזרח שמה ומזה
אלה היו בני בשמת אשת עשו:

ואלה

תרגום אונקלוס

היה לחינתא לאליפו בר עשו וילידת
לאליפו יח עמלק אלן בני עדה אשת עשו:
(יג) ואלן בני רעואל נחת וזרח שמה ומזה
אלן היו בני בשמת אשת עשו: (יד) ואלן

היו

היה מן הקורים שיצבו נה לפ ים אמרה
איני זוכה להשא לך הלואי ואהיה פלגש.
וכדברי הימים מונה איתה כניו של אליפו
מלמד שזא על אשתו של שער וילדת
תמונע מנייהם וכשגדלה נעשית פלגשו
וזהו ואחות לוטן תמונע ולא מנחה עם בני
שער

ב א ו ר

מזה תמונע כניו של אליפו מלמד שזא על אשתו של שער וילדת תמונע מנייהם וכשגדלה
נעשית פלגשו וזהו ואחות לוטן תמונע ולא מנחה עם בני שער שהיתה אחותו מן האם ולא
מן האב, והרמב"ן ז"ל הרמיק את הדרך הזה וכתב שאין הדעת סובלתו, והכניס את עלמו
ב"מק"י אחרים, והמחור מכלם מה שהבי' הרשב"ם ז"ל בשם שו"ת טוב ה"ל, ותמונע היתה
פילגש, ראיתי בזיתר טוב, ותמונע מחובר גם לפסוק העליון שכן כדברי הימים לפי ונעשתם
ק"ו ותמונע ועמלק, ואח"כ הוא אומר כניו שער ואחות לוטן תמונע, דוגמת אחות כניו,
אחות אהרן (שמות ט"ו כ'), כמו שפרשתי, ותמונע היתה פילגש, הראשון זכר מניו אליפו,
והשני נקבה, ואחות לוטן תמונע, וכמוהו ביהושע ועתה חלק את הארץ הזאת בנחלה לתשעת
השנעים וחצי השנע המנשה, עמו הראובני והגדי לקחו נחלתם אשר נתן להם משה בעבר
הירדן מזרחה (יהושע י"ג ז' וח'), על כרחיק פסוק שני חסר ממנו כי היה לו לומר וחצי
שנע המנשה השני כנר לקחו נחלתם, לפיכך יש לך לומר כי פסוק זה עונה על סוף הפסוק
שכתוב בו וחצי השנע המנשה אע"פ שמדברים הפסוק בשני חלקי שנע מנשה לאחד מהם חילק
משה ולשני חילק יהושע, ואני שמואל מלאתי פסוק שלישי כדברי הימים דוגמתן במשפחות בני
יהונתן בן שאיל, ובני מיכה פיתון ומלך ותארע ואחו, ואחו הוליד את יהועדה ויהועדה
הוליד את עלמת וגו' (ד"ה א' ח' ל"ה ול"ו), ואחותה פרשה נשנית וכפולה בתוך דף אחד
תחילת הפרשה אשר נשנית ובגבעון ישבו וסוף הפרשה אלה בני אלל, (הפרשה הראשונה היא
בס"י ח' י' פסוקים מפסוק כ"ט עד פסוק ל"ט, והפרשה השני' היא ג"כ י' פסוקים בס"י ט'
מפסוק ל"ה עד סוף פסוק מ"ד שהוא סוף הסימן, ואין בהן שינוי רק באיזה מלות) ובתיב
ובני מיכה פיתון ומלך ותארע: ואחו הוליד וגומר (שם ט' מ"א ומ"ב), בעל כרחך חסר ואחו
מפסוק זה שהיה לו לכתוב ותארע ואחו: ואחו הוליד, אלא שתיבת ואחו הוליד עונה על פסוק
שלמעל' כאילו כתוב ובני מיכה פיתון ומלך ותארע ואחו: ואחו הוליד וגו' שכן כתוב בפרשה
ראשונה עכ"ל, ואני שלמה מלאתי פסוק רביעי דוגמתן בפרשה הנפולה הזאת עלמה כי בפרשה
ראשונה כתוב וגדר ואחיו וזכר: ומקלות הוליד וגו' (ח' ל"א ול"ב), ובפרשה שני' כתוב וגדור
ואחיו וזכריה ומקלות: ומקלות הוליד וגו' (ט' ל"ז ול"ח), והנה זכר שפרשה ראשונה הוא
זכריה שב' שני' כי הכתו' ישמור הטעמים בשמות ולא המלות, ובעל כרחך חסר בפרשה ראשונה
ומקלות בס"ף הפסוק הראשון שכן כתוב בפרשה שני', אלא שתיב' ומקלות שראש הפסוק השני עולה
לסוף

(יד) ואלה היו בני אהליבמה בת ענה בת צבעון אשר עשו ותלד לעשו את יעיש ואת יעלם ואת קרח: (טו) אלה אלופי בני עשו בני אליפז בכור עשו אלוף חימן אלוף אומר אלוף צפן אלוף קנז: (טז) אלוף קרח אלוף געתם אלוף עמלק אלה אלופי אליפז בארץ אדום אלה בני עדה: (יז) ואלה בני רעואל בן עשו אלוף גחת אלוף זרח אלוף שמה אלוף מזה אלה אלופי רעואל בארץ אדום

פרויא. (יד) פאלגענדע אכער ווארען דיא זעהנע דער פרויא עשו'ס אהליבמה, טאכטער דעם ענה, טאכטער צבעון'ס; זיא געבאהר דעם עשו, דען יעוש, יעלם אונד קרח. (טו) דיעזעס זינד דיא שטאמ פירשטען דער זעהנע עשו'ס: דיא זעהנע דעם אליפז עשו'ס ערשטגעבאהרנען, שטאמ פירשט חימן שטאמפירשט אומר, שטאמפירשט צפן אונד שטאמפירשט קנז. (טז) שטאמ פירשט קרח, שטאמפירשט געתם, שטאמפירשט עמלק; דיעזעס זינד שטאמפירשטען דעם אליפז אים לאנדע אדום, אונד זינד זעהנע דער עדה. (יז) דיא זעהנע רעואל'ס עשו'ס זאהן, זינד: שטאמפירשט גחת, שטאמפירשט זרח, שטאמ פירשט שמה, שטאמפירשט מזה; דיעזעס זינד, שטאמפירשטען רעואל'ס אים לאנדע אדום

יעוש קרי   אלה

תרגום אונקלוס

ר ש י

היו בני אהליבמה בת ענה בת צבעון אחת עשו וילידת לעשו ית יעיש וית יעלם וית קרח: (טו) אליו רברבי בני עשו בני אליפז בוכרא דעשו רבא חימן רבא אומר רבא צפן רבא קנז: (טז) רבא קרח רבא געתם רבא עמלק אליו רברבי אליפז בארעא דאדום אליו בני עדה: (יז) ואליו בני רעואל בר עשו רבא גחת רבא זרח רבא שמה רבא מזה אליו רברבי רעואל בארעא דאדום אליו

ב א ו ר

לסוף הפסוק הראשון: (טו) אלופי, ענין אלוף הוא שר וגדול, ואמרו רבותינו ז"ל כל אלוף מלכותא בלא תגא בלומר חינו חסד מהיותו מלך אלא הכתר כי מלך יקרא כשהוא מוכתר ואלוף שאינו מכתר, ולשון הרשעים כל אלופים שפירשה משרי עיירו ומשפחות, ואלוף קרח הנוכר בבני אליפז, נכא' בעיני שהוא תמנע שבני אליפז הנוכר בבניו הימים שהרי בבני אהליבמה יש קרם

אדום, אונד זינד, זעהנע דער בשמח, עשו'ס פרויא. (יט) דיא זעהנע דער אהליבמה, עשו'ס פרויא, זינד: שטאמפירשט יעוש, שטאמפירשט יעלם, שטאמפירשט קרה; דיעועם זינד שטאמפירשטען דער אהליבמה, טאכטער, דער ענה, עשו'ס פרויא. (יט) דיעי זעס זינד אלוץ דיא זעהנע עשו'ס, אונד דיעועם זינד איהרע שטאמפירשטען, דער זעלבע הייסט אויך אדום. (כ) דיא זעהנע דעם חורין שער, בעזיטער דעם לאנע

אלה בני בשמת אשת עשו: (יח) ואלה בני אהליבמה אשת עשו אלוף יעוש אלוף יעלם אלוף קרה אלה אלופי אהליבמה בתענה אשת עשו: (יט) אלה בני עשו ואלה אלופיהם הוא אדום: ס שביעי (כ) אלה בני שער ההרי ישיבי הארץ

לוטן

תרגום אונקלוס

אלין בני בשמת אתח עשו: (יח) ואלין בני אהליבמה אתח עשו רבא יעוש רבא יעלם רבא קרה אלין רברבי אהליבמה בתענה אתח עשו: (יט) אלין בני שער

ר' ש"י אדום סגור קידם זבא עשו לשם. ורבותינו דרשו שהיו בקיאים נשיבה של ארץ מלא קנה זה לזתים מלא קנה זה לגפני' שהיו טועמין העפר ויודעין אתח עשו: (יט) אלין בני עשו ואלין רברביהון הוא אדום: (כ) אלין בני שער

חוראי

באר

קרח אחר עכ"ל: (כ) אלה בני שער ההרי, הראש"ע כתב וז"ל לא ידענו יחוסו והזכירם הכתוב להפריש יחוסי שער ועשו כי ישראל יכו על בני עשו עכ"ל, וז"ל שהכוונה על מלות לא חתעב אדמי כי אחיך הוא הנאמרה במשנ' תורה (דברי' כ"ג ט') ועליה יאמר הרב ז"ל שאינה בבני שער ולא היוזרו ישראל מלמעבס, כי להתגרות בס מלחמה אי אפשר כי בימי משה הכותב ומודיע זאת כבר השמירום בני עשו ויאמרו כל זכר למו, כאשר העיד הכתוב כאשר עשה לבני עשו הישנים בשער אחר השמיד את הזרי מפניהם (שס כ"ב), וכאשר יורה לשון השמירה שהוא כליון חרון, וכן סופר בספר הישר בפ' ויחי בארובה ספור מלחמת בני עשו

הוא שחבד יוסף אדום סגור קידם זבא עשו לשם. ורבותינו דרשו שהיו בקיאים נשיבה של ארץ מלא קנה זה לזתים מלא קנה זה לגפני' שהיו טועמין העפר ויודעין אתח עשו: (יט) אלין בני עשו ואלין רברביהון הוא אדום: (כ) אלין בני שער

המער

לו בני שער ההרי, יפה אמר הראש"ע והזכיר הכתוב להפריש יחוס עשו וכו' עיין בבאור שהבית דבריו, כי אין ספק שאך נדו לכבוד את בני עשו נעניו ישראל התיחם אותם למשפחותם והזכיר מלכיהם, ולכן יחס וגם את בני שער החורי להבדילם, כי על עשו ולטעו ישראל שלח להתעבס, אבל בני החורי שהיו בדעת הרב המבאר לקמן, מבני כנען, עליהם בא הכווי לח תחיה כל נאשה. ומה שהעיר הרב המבאר שבימי משה כבר נשמדו החורים, כי נראה בהם כליון חרון; הנה לדעתי אין זה מוכרח כלל, כי כיון שהאומה בכללה נחבשה ונפלה המלוכה מעל זרועם ונתיים לא יתחשבו עוד, אם גם עוד יחיו רבים מהם תחת משלת עם אחר כבר נאמר עליהם כי נשמדו, והבד הנאמן לזה עד השמדך ועד אנדך (דברים כ"א כ'), וכן עד השמדו אחך (שס מ"ח), שס בודאי אין הכוונה על הכליון הנמור שהרי כבר הנטיח ה' שלח לעשית בלה זורע יעקב בשום פנים, ולכן נאמר שאף בימי משה עוד היו רבים מבני החורי יושנים בארץ אביהם, אך היו נכנעים תחת משלת בני אדום.

הוא שחבד יוסף אדום סגור קידם זבא עשו לשם. ורבותינו דרשו שהיו בקיאים נשיבה של ארץ מלא קנה זה לזתים מלא קנה זה לגפני' שהיו טועמין העפר ויודעין אתח עשו: (יט) אלין בני עשו ואלין רברביהון הוא אדום: (כ) אלין בני שער

תרגום אשכנזי רעה

רעם ויארעו: לוטן, שובל,
צבעון אונד ענה. (כא) פֶּעַר=
נער דישון, אצר אונד דישן;
דיעזעס זינד שטאַמפֿירשטען
רעם פֶּאַלקעס חורי, זעהנע
שעיר'ס אים לאנדע ארום.
(כב) לוטן'ס זעהנע ווארען
חורי אונד הימם, אונד לוטן'ס
שוועסטער היעם חמנע.
שובל'ס

לוטן ושובל וצבעון וענה:
(כא) ודשון ואצר ודישן אלה
אלופי החרי בני שעיר בארץ
אדום: (כב) ויהיו בני לוטן חרי
ויהימם ואתות לוטן תמנע:

תרגום אונקלוס

חוראי יתבי ארעא לוטן ושובל וצבעון וענה: (כא) ודשון ואצר ודישן אליו רברבי
חוראי בני שעיר בארעא דאדום: (כב) והיו בני לוטן חורי ויהימם ואתותיה דלוטן
תמנעו

ב א ו ר

עם החורי וסבת ראשית מלחמתם וחבליהם ע"ש, אבל נכונה מזה דעת רש"י שנתן ולא
הזקק לכתוב לנו משפחות החרי אלא מפני חמנע ולהודיע גדולת הנכרה כמו שפירשתי
למעלה עכ"ל או כדעת הרמב"ן ומהר"י הנרבוטאל להודיע שקודם שגא עשו לשעיר היו שמה
אנשים גדולים בני שעיר החרי שהיה אביו אומה קדמונית וכנשו אותם זכע עשו לקיים מה
שנאמר לו ועל חרבך תחיל' (בראשית כ"ז מ'): שעיר החרי, הראש"ע פירש וז"ל כמו חרי
יהודה (נחמיה ו' י"ו וי"ג י"ו וירמ' כ"ז כ' ול"ט ו'), וטעמו גדולה ויתכן להיות מגזרת
וארניים חורי (ישעי' י"ט ט'), שהוא לזון וכן אמר התרגום ונמשלו הסגנים בלזון בעבור
שאין בעינים כמוהו (ר"ל בגוויס), והוא כאור והסך זה כל יתלב לפני חשכים (משלי כ"ב
כ"ט) עכ"ל, והוא כמתנבא לתת טעם לשם חורי, ומי זה יתפאר לתת סבה לכל שמות הענם
לוטן ושובל וגו', ואם חשז שהוא שם תאר בעבור היו"ד שנסוף השם חרי, הלא נמלא דבני
לוטן חרי והימם שהמה שמות עלמיים, מלבד שמלאנו יבוסו אמורי וגו' בני כנען, ולזון
הרמב"ן שעיר החרי שם איש היה אביו אומה קדמונית תקרא על שמו כמו האמורי והפרזי
כמו שנאמר אשר השמיד את החרי מפניהם ונקרא שעיר על שם הארץ שנקראת שעיר והשם
הזו ה' לארץ מן עשו שהוא איש שעיר מיום שהלך שם ואילך וכן שם אדום ממנו היה אב'
הכתוב יפריש בנייהם כי אלה הם בני שעיר החרי שהיו יושבי הארץ למנראשונה לא בני שעיר
האדומי אשר בא שם ועוד אפשר יחוס החרי במשנה תורה בע"ה עכ"ל, אבל אם נקבל כי
שם אדום שנקראת הארץ ההיא הוא מקודש אחר הוא שמה עשו וזרעו לשבת בה, לא נקבל
שישנה שם האיט אביו האומה (ואולי כבר מת) להקרא שעיר ע"ש אחד הכא לגור שם
באחרית הזמן אשר שכנר היחה מדינה מיושנת עם שרים נכבדים ואלופים, אבל האמת
ששעיר הוא שם העלמי של האיט הבונה המדינה ההיא ואביו חור או חורי מגזע כנען, וכן
סופר בספר הישר פ' נח כי אשר שהסין ה' את בני האדם בנני המגדל ויחפרדו
לחלקים רבים וכתב שם וז"ל וילך שעיר בן חור בן חוי בן כנען וימלא בקעה נגד הר פארן
ויבן שם עיר וישב שם הוא ושבעה בנוו ובימו: ויקר' לעיר אשר בנה שעיר על שמו היא
ארץ שעיר עד היום הזה עכ"ל ושעיר חייב"ע ובירושלמי נבלא, וכן שמה עד היום, והיא
גדרום א"י סמוכה יותר למזרח, ויש עור גבל אחת והוא במעבדות לסוגות לא"י סמוכה
לכידון ואנשי היו חכמי' גדולים במלחמת הבנין, והמה הגבלים בנני הבית, ויתקאל אמר
עליהם זקני גבל וחכמיה (יחזקאל כ"ז ט'): ושביו הארץ, שהיו עשבים מתקלים קורים שבה
עשו לשם, ובני עשו יורשום בכתוב באלה הדברים וישבו חתום: (כב) ואחות לוטן חמנע,
כמו ואחות תיבל קין נעמה (לעיל ד' כ"ב), ואחיותיהם נחיה ואביגיל (ד"ה א' ב' י"ו), ותמר
אחותם (שם ג' ט'), וסרת אחתם (לקמן מ"ו י"ו), כי המוכר ליחס הבת אל האחים וביה
ראוי שחמנה למעלה עם בני שעיר ודשון ואצר ודישן ותמנע אקותם אבל הימה אמות לוטן

תרגום אשכנזי

וישלח לו

(כג) ואלה בני שובל עלון ומנחת
ועיבל שפן ואונם: (כד) ואיה
בני צבעון ואיה וענה הוא ענה
אשר מצא את הימים במדבר

(כג) שובלים ועהנע ווארעון
עלון אונד מנחת אונד עיבל,
שפן אונד אונם - (כד) דיא
ועהנע דעם צבעון ווארעון,
איה אונד ענה; דיעועם איזט
דעריעניגע ענה, דער דיא
ימים אין דער וויסטע גע-
פֿונ-

ברעתו

תרגום אונקלוס

תצנע: (כג) ואלין בני שובל עלון ומנחת
ועיבל שפן ואונם: (כד) ואלין בני צבעון ואיה
וענה הוא ענה די אשכח ית גבריא במדברא

ר ש י
איז וטענה ראיה לו: (כד) ואיה וענה.
וי' יתירה והוא כמו איה וענה - והרבה
יש במקראת ות וקדש וכנא מרמס (דניאל
ח') נרדס ורכב וסוס (תהלים ע"ו): הוא
ענה. האמור למעלה שהוא אחיו של
לבעון וכאן הוא קורא אותו בנו מלמד שגא לבעון על אמו והוליד את ענה: את הימים.
פרדים

באור

בת אביו ובת אמו לא אחות שאר האחים ולכן לא ראה ליחס אחות אליו או שהיתה אחת
מן האם ולא מן האב ואיננה בת שעיר החרי, (הרמב"ן). והרשב"ם כתב וז"ל לפי שהי' גדיל
שנאחיו קורא לה אחות לישן, וכן אחות נביות, וכן מרים הנביאה אחות אהרן (שמות ט"ו
כ') עכ"ל: (כד) ואיה וענה, רש"י והרשב"ע והרמב"ן פי' שהוא ו' יתירה נאשר מלאנו רבות כהנה
במקרא, ובת הרשב"ע כי היא כס"א רפה בלשון ישמעאל (אזינה משמח בלום חלא שהיא
תחלת הדבור, והסבבים עמו הרד"ק במכיל"ד) קטן דף נ"ד ע"ב ונ"ה ע"א) ע"ש, ובד"ה
(א' א' מ') איננה, ועיין בפ' וירא בפסוק ביום השלישי ובשאר מקומות נביאורי ובהקדמה
מענין רוב אלו הווי"ן שהן משמעות שמושן העלמי לחבר ב' מאמרים מתיאסי הזמן או השנה,
אבל במלת ואיה וענה שאין פה ב' מאמרי' המתיאסים בזמן או בשנה, נראה בעיני דעז
הרשב"ם נכונה, וז"ל ואיה וענה, נראה בעיני כך שזן ופסי ושתו ואע"פ שדברי הימים בתיב איה
וענה אין לדקדק בכך כאשר כתוב בתורה עון וזול וגתר ומש (לעיל י' כ"ג), ובד"ה (א' א' י"ו) ומשך,
והמפרש לו יתירה יש לתמוה מה היל' לו לכתוב ו' יתירה בזה יותר משאר בני ישראל והראיות אמרי' אינן
ראיות כי אותן ווי"ן אמרי' אינן יתירות, ותשנ תמר ושממה (שמואל ב' י"ג כ'), פירושו כמו שני
אלמנה בית אביך (לקטן ל"ח י"א), כי השיבה הוא בכל לשון של שוממה, והרי הוא באלו
כתוב ותשנ בדודה ושוממה, מגערתך אלהי יעקב, נרדס ורכב וסוס (תהלים ע"ו ז'), כך
פירושו, מגערת אלהי יעקב נרדס חיל שונאינו הנוכר למעלה וגם רכבו וסוסיו כדתיב סוס
ורכבו רמה בים (שמות ט"ו א') עכ"ל, והתימה על שאר המפרשים המניחים ראיה שבד"ה
כתוב איה, וכי לא ראו שהשמות משתנים לרוב בספורים הנשנים, אם לסנת שהיו להם שני
שמות, או שבותב הספר ידע סנת קריאת שמו, וטעם ב' השמות מסכים אל הסנה ההיא,
ולכן ישמור הטעם ולא המלה, ולפעמים קלת אנשים קראוהו בן וקלתם בן, והבתיב יזכירו
פעם בזה ופעם בזה להודיע כי איש אחד הוא ואף שיסתנה בשמו, כמ"ש הרד"ק
בפירושו לדברי הימים במלות ורודים (א' א' ז'), שנס' בראשות (י' ד') כתוב ורודים ע"ש,
ופן בני שעיר הפרי נשתנו איזה שמות בד"ה, ונראה שגם דעת אונקלוס ויז"ע בן הוא שתרגמו
ואיה בוי"ו: הוא ענה, האמור לאעלה שהוא אחיו של לבעון וכאן הוא קורא אותו בנו מלמד
שגא לבעון על אמו והוליד את ענה, (רש"י). והוא דעת חז"ל בפסמי' (דף נ"ד ע"א) ובכ"כ
(דף קט"ו ע"ב), ובכ"כ בתיבת דעת ר"ת והרשב"א בזה, אבל דעת מפרשי הפשט איננה בן
כמ"ש הרמב"ן וז"ל והנה לבעון זה הוא הבן השלישי לשעיר החרי והוליד שני בניו אלו איה
וענה וספר הכתוב כי ענה זה בן לבעון הוא אותו ענה שאלף הימים במדבר ברעותו החמורים
של לבעון אביו להכדיל בניו ובין ענה דודו אחי לבעון אביו וזה ענה בן לבעון הוא מאיו
של עשו עכ"ל, וכן פי' הרשב"ע, וכן סופר בס' הישר: אשר מצא את הימים וגו', כדעת

ברעתו את החמרים לצבעון
אביו: (כה) ואלה בני ענה דשן
ואהליבמה

פונדען, אלס ער זייגעט פאָ
טער צבעון דיא עועל וויידטע.
(כה) דיא זעהנע דער ענה וואָ
רען דישון, אונד אהליבמה

וואָר

ר ש י

חרגום אונקלוס

כד הוה רעי יח חמריא לצבעון אבדוהי: פריס. כרניע חמור על סוס נקנה
(כה) ואלין בני ענה דשן ואהליבמה בח ענה: וילדה פרד והוא היה ממזר והניח
פסולין לעולם ולמה נקרא שם ימים
שאלין
שאלין

ב א ו ר

מקלת רבותינו בתלמוד (נמס' פסחים (דף נ"ד ע"א) היא דעת רשב"ג ודורשי חמורות) הם
הפרדים וזה האיש מלא כי יולידו מין שלא במינו ואין בן בשאר מיני הכלאים ואמר במדבר
ברעתו את החמרים כי היו לו שם במדבר חמורים רבים חובעים אתונו והרביעם עם הסוסיות
והולידו ונראה שנחשב לו בדורו לחכמה כי הניר במיניהם שהם קרובים בטבע ויולידו, והנה
נודע במעשה ההוא ועל כן יתארהו בו [וכן פירש"י, וכן נחש הראש"ע בשם הגאון שהם
פרדים, ואמר עוד ופי' מלא הרכיב ויתכן להיות מלא שהוא מלא בתחלה זאת החכמה כי מין אחד עם
מין אחד לא יולידו ויחזיק זה הפי' שאמר הכתוב ברעתו את החמרים ואילו היו הימים לחמרים
כאשר פירשו רבים מה טעם להזכיר החמרים עכ"ל, וכ"ת יב"ע, ולריך לתרגם לפ"ז בל"א
(דער דיא שוילגעען ערפונדען העט), ואנקלוס תרגם גבריא והנראה מסבחתו כי ענה זה
נאו עליו מן האומה הנקראת אימים לפניו עם גדול ורב בענקים ורבו לגזול ממנו החמרים
אל לבוען אביו והוא הי' במדבר ואין עוזר לו ותמלא ידו להסוהגיל מידם והוא מלשון חממת
ידך לכל איביך (תהלים כ"א ט'), ולא המליחך ביד דוד (שמואל ב' ג' ח'), (ויהי' לדעת
אנקלוס ימים במקום אימים כי ימלא האל"ף שיתחלף ביו"ד כמו תחמרו (ישעי' ס"א ו'), כ"כ
הראש"ע וכל"ל במקו' יתימרו ויתורגם לפ"ז בל"א (דער דעו פֿהוק ימים איבערווואונדען העט),
ועם שהרמב"ן מפרש בן לפי דעת אנקלוס נראה שהוא אנקלוס אינו מפרש בן מלת מלא
לפי שתרגם, דאשכח, מלשון מליאה, ולא תרגם דונח). או יאמר שמלא אותם וכלל והוא
נודע בגמורה הזאת ונכון הוא, (הרמב"ן). ולפי פירושו זה מ"א דאשכח, וכל"א יתורגם
לפ"ז (דער דעו פֿהוק ימים געפונדען העט), וכ"ת המתרגם האשכנזי מלת מלא כי בן הוא
תרגום הש"ש מלא בכל המקרא מלשון מליאה או ההזמנה או הסיפוק הקרובים בענין אל
המליאה, וראיות הרמב"ן מן תמלא ידך, ולא המליחך, אינן מכריעות כאשר אבאר בפ"ס'
תהלים אס יזכני ה' לחברו, אבל מלת ימים לא תרגם כלל כי אין בין הפירושים הנכונה
מספקת: (כה) ואלה בני ענה דשן ואהליבמה בח ענה, דרך הכתוב לאמר בנות בן כמו
ואת דינה בתו (לקמן מ"ו ט'), (והיא לפי דעתי להודיע שהיא נקבה ואף שגמנית בכתוב
בין הזכרים, ואמר כאן בת ענה ולא אמר בתו, מלאנו רבים בן שגא' השם במקום הכנוי כמו
ויאמר המלך להם קחו עמכם את עבדי אדוניכם (מלכים א' א' ל"ג), ולא אמר עבדי, וזה
ענה הוא הבן הרביעי לשעיר החרי אחי לבוען הנמנה אחריו למעלה כי הפרשה תמנה שבעה
בני שעיר החרי בתולדותם וכו' לזו ענה בן אחד יקרא ג"כ דשן כשם דודו ולו בת תקרא
אהליבמה בשם קרובתה בת ענה בן לבוען ולכך יאמר הכתוב באשת עשו אהליבמה בת ענה
בת לבוען להגיד כי היא בת ענה שמלא הימים נכדת לבוען לא אהליבמה בת ענה בן שעיר
החרי אחי לבוען, ועל דעת קלת רבותינו אין בפרשה רק איש אחד הנקרא ענה והוא בן לבוען
שגא' בנות על אמו אשת שעיר החרי וימנה אותו הכתוב בבני שעיר החרי כי יאשנהו האנשים
כנוו ויקראוהו ענה בן שעיר וגדלו בין בנוו בחשבו שהוא בנו וימנה אותו הכתוב פעם אחרת
על פי האמת בן לבוען וזה מדרשם של דורשי חמורות כמו שמוזכר נמס' פסחים (דף נ"ד
ע"א), ואיננו דברי הגל בגמרא ולא משמעו של מקרא כלל, (הרמב"ן). ואין בן דעת הראש"ע
שכתב ו"ל ואלה בני ענה דשן ואהליבמה בח ענה. אין זה ענה הנזכר בראש הפסוק כי אילו
הי'

וְאֵלֵינִי בַת-עֵנָה: (כו) וְאֵלֶּה
 בְּנֵי דִישָׁן חֲמֵדָן וְאַשְׁכֵּן וַיְהִי
 וַיִּכְרֹן: (כז) אֵלֶּה בְּנֵי-אַצֵּר בְּלָהֶן
 וַזְעֹן וְעֵקֹן: (כח) אֵלֶּה בְּנֵי-דִישָׁן
 עֹיץ וְאַרְן: (כט) אֵלֶּה אֱלֹהֵי הַחֲרִי
 אֱלֹהֵי לֹטָן אֱלֹהֵי שׁוּבֵל אֱלֹהֵי
 צִבְעֹן אֱלֹהֵי עֵנָה: (ל) אֱלֹהֵי דִישָׁן
 אֱלֹהֵי אַצֵּר אֱלֹהֵי דִישָׁן אֵלֶּה
 אֱלֹהֵי הַחֲרִי לְאַלְפֵיהֶם בְּאַרְץ
 שַׁעִיר: פ

וואר איינע טאָמער דעם ענה.
 (כו) דיא זעהנע דישן'ס וואָ
 רען חמדן, אשבו, יחרו אונד
 כרן. (כז) דיא זעהנע אצ'ר'ס
 וואָרען בלהן, זעון אונד עקן.
 (כח) דיא זעהנע דעם דישן וואָ
 רען עויץ אונד ארן. (כט) דיע.
 זעם זינד דיא שטאמפֿירשטען
 דעם פֿאלקעם חרי, שטאמפֿיר
 פֿירשט לוטן, שטאמפֿירשט
 שובל, שטאמפֿירשט צבעון,
 שטאמפֿירשט ענה, (ל) שטאמפֿיר
 פֿירשט דישן, שטאמפֿירשט
 אצ'ר, שטאמפֿירשט דישן; די
 זעם זינד דיא שטאמפֿירשטען
 דעם פֿאלקעם חרי, נאָך אדרון
 שטעמטען אים לאַנדע שיערה.
 דיע.

ואלה

תרגום אונקלוס

(כו) ואלין בני דישן חמדון אשכנז ויהו ויכרו:
 (כז) אלין בני אצ'ר בלהן וזעון ועקון:
 (כח) אלין בני דישן עויץ וארן: (כט) אלין
 רברבי חוראי רבא לוטן רבא שובל רבא

שאמחן מוטלח על הנרות דאמר רבי
 חזינא מימי לא שאלני אדם על מנת
 פודה לבנה ומיה. ולא הווקק לכתוב
 לנו משפחות החורי אלא מפני תמוע
 ולכודיע גדולת אברהם כמו שפירשתי
 למעלה

צבעון רבא ענה: (ל) רבא דישן אצ'ר רבא דישן אלין רברבי חוראי
 לרברביהון בארעא דישעיר:

ואלין

ב א ו ר

ה' הוא מה לורך להזכירו רק הוא ענה הנזכר בפסוק הראשון עב"ל, ור"ל בפסוק שקידם
 זה ענה בן צבעון, אבל גם היצר כחוב בפירוש, ובני ענה בן שעיר ואלהינמה אחיו,
 הנה מסכים לפי הרמב"ן שהיא בת ענה בן שעיר, ומסכים עמו ג"כ שגם ענה הם א' בן
 שעיר אחי צבעון וא' בן צבעון, אבל לא הזכיר רק אלהינמה אחת, ועם זה יקרא אחת עשו
 אלהינמה בת ענה בת צבעון, ואולי דעתו כי ענה בא אל אחת אחיו צבעון או לצבעון אל אחת ענה
 ותחתם לגיהם לאחד כפי האמת ולהב' כפי מחשבת האנשים, והצורה נכאה בדבריו שהיתה באמת
 בת צבעון שכתב עם אחת ענה ויקרא בת ענה לפי מחשבת האנשים, ובאמת היתה בת צבעון שילדה
 ממנו אחת ענה, והיתה אחות דינן מאמו, ולכן עם שכל מקום נקראת בת ענה לפי סגרת האנשים,
 וכן קורא אותה הכתוב כה, הוא צעל ס' היצר שינה פה בפירוש לכתוב היחס האמתי וכתב
 ואלהינמה אחותי, שאת היתה רק אחות דינן מאמו ולא בת ענה: (כו) ואלה בני דישן
 חמדון ואשכנז, הוא דישן בן השמיני לשעיר כי אין קפידא שיקראנו דישן או דישון רק כשהם
 בפסוק אחד להבדיל בין שניהם ובן וועש פירוש את הכירות וגו' ויפל חירם (מלכים א' ז' מ'),
 והיצר הכתוב בבאן לקראו דישן אלא יחס שהיה דישון בן ענה המזכיר בסמוך ליחס לו
 חולדות בני כן יהו' כשמשע, (הרמב"ן). אבל גם ג"ה א' א' מ"א) כתוב ובני דישן חמדון וגו':
 ואלה

וישלה לו

חרגום אשכנזי רע

(לא) ואלה המלכים אשר מלכו

(לא) דיעועם אבער זינד דיא קעניגע, וועלכע אים לאנדע

אדום

כארץ

חרגום אונקלוס

(לא) ויבלין מלכיא די מלכו בארעא למעלה: (לא) ואלה המלכים וגו'. שמה

היו

דאדום

באור

(לא) ואלה המלכים וגו', כתב הראש"ע יש אומרים כי בדרך נבואה נבאנה זאת הפרשה כי חשבו כי לפני מלך מלך הוא שאול ולא ידע זאת משה כ"א בנבואה, וע"ש שהביא דעת היחזק (הוא יחזק בן ישוש הספרדי), ומה שטען עליו, וסוף דבריו והאמת שפי' לפני מלך מלך על משה מלך ישראל וכן כתוב ויהי בישרון מלך (דברים ל"ב ה') עכ"ל, וכ"כ הרשב"ם וז"ל לפני מלך מלך, לפני משה שהושע את ישראל, כל שרי עם ועם קורא מלך כי עד דוד מלאחי ביוסיפון אחרי אילו המלכים קרוב לארבעים מלכים וקובי שמות זה אשר זה עכ"ל, אבל אין ראיתי מנחתא כי מה ערין אלו המלכים שהם מלכי בני נחיהם בנקעת בנפניה אלל מלכי אדום בארץ שעיר ואין שמוחם בשמותם ולא שנות מלכותם בשנותיהם כי המלך הראשון לבני נחיהם הי' לפו בן אליפז ומלך חמשי' שנה ואחריו יאנוש חמשים שנה ואחריו לטיאנוס מ"ה שנה ואחריו אביאנוס ל"ח שנה ואחריו לטינוס ג' שנה ומיזנר ביוסיפון וגם בספר הישר, ומלכי אדום הם אלו הנזכרים בכתוב בשמותם, גם שנה מלכות כל אחד משנה במספר מהם, גם התחלת מלכות אדום הייתה זמן רב קודם התחלת המלכות לבני נחיהם כי לפו המלך הראשון התחיל למלוך בשנה האחרונה לחינם מלך אדום שהוא המלך השלישי לאדום ושית הששים להתחלת מלכותם כפי המסופר בס' הנזכר, אבל האמת נפירושו כי לפני מלך מלך הוא משה. ולפון הרמב"ן ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום, נבאנה זה להגיד כי נתקיימה בו ברכת יחזק שאמר לו ועל חרבך תחיה (לעול כ"ז מ') כי גברו על בני שעיר הקרי ומלכו עליהם בארעא וכו', ולפני מלך מלך ימים רבים קודם ואין טעם לפני מלך מלך שומענה מלכות אלה עד מלכות ישראל, אבל לאמר כי אז לא תהיה להם מלכות לקיים ואת אחיך תענד (ספ'): ויחזק שאלו נולד בימי משה כבר עברו כי היו זקנים צעת שהמליכו אותם ולא יאריבו ימים עכ"ל, וגם זה נכון, אבל נולד מחובאים כי לא פורש בכתוב מהי מלכו וכמה שנים מלכו בכלל וכמה שנים מלך כל אחד בפרט, והראש"ע אמר כי שני אלה המלכים קר בים לפני מלכי ישראל, ובעל אהל יוסף מפרש דבריו ואמר כי ת' שנה לגלות מצרים החחילי משולד יחזק ויחזק בן ששים שנה בשולד עשו ורז"ל דרשו שיעקב ועשו ממו ביום אחד והנה היו ימי עשו קמ"ז שנה ולא מלכו בניו רק אחר מותו והנה קמ"ז וס' הם ר"ז נחסרו מן ת' ישארו רק קמ"ג מעת שמת עשו עד ילידת מצרים שהוא עד ימי משה כאשר יפרש, ושנות מלכי ישראל שהם מלכי שומרון עלו ר"ן שנה עכ"ל, ואין לחשבונו הזה יסוד ועיקר כלל, כי מרן לו שתיבף בשנת מות עשו המליכו מלך עליהם אולי היו עוד חמשים או מאה שנה אחת ממשלת האלופים, ואח"כ לאיזה שנה (שלא נודעה לנו כי לא פורש) הולכנו להמליך עליהם מלך, והנכון לשמוע בזה אל הסופר הקדמון מכל המפרשים הנ"ל המאיר עין כל משביל בנמ' דברים סדומים ופסוקים קברים בחורה, וגם בכמה ספורים שנחורה אשר לא הודיעה בזה רק רמו מועט (להיות שאינם עיקריים אל כוונת החורה) כמו ענין מנח בן ירד שאמר הכתוב ויתהלך מנח את האלהים ואינו כי לקח אתו אלהים (שם ה' ב"ד) ולא נזכר בו מיתה רק לקיחת האלהים כלפון הכתוב אלל אליהו הנביא, כי היום ה' לקח את אדניך מעל ראשך (מלכים ב' ז' ג'), ובלי ספק פקודת כל האדם לא נפקד עליו אך עלתה עליהם במדרגה כאשר קבלו חז"ל והודיעונו בקולר דבריהם כי עלה בסערה השמימה כאלהיו ז"ל כמבואר במדרשים, אך לא הודיעו כל אודותיו, ובעל הספר הזה ספר בארונה כל אודותיו ומעשי עד שיפוט כל משביל כי הי' ראוי לכל אותו הכבוד על פי מדותיו ומעשיו, וכן קבלו חז"ל שאברהם הושלך לנצחן האש ע"י נמרוד ואין בזה אפי' רמו במקרא, ובעל הספר הזה ספר דבר זה בארונה, וכן מענין מלכות משה בארץ כוש ארבעים שנה שסופר בס' הזה בארונה ומביאו בעל הילקוט וגם יב"ע חרגום בן כסוק על אדות האשה הנשית וגו', לא נזכר בחורה

יק

תרגום אשכנזי

וישלח לו

בארץ אדום לפני מלך-מלך
לבני ישראל: (לג) וימלך באדום
בלע בן-בעור ושם עירו דנהבה:

אדום רעגיערט האבען, עהע
נאך דען קינדערן ישראל
איין קעניג רעגיערט האט.
(לג) אין אדום רעגיערטע בלע
זאָהן בעור'ס, אונד זינע גע-
בורטשטאָרט וואָר דנהבה.
בלע

וימח

תרגום אונקלוס

ר ש י

דאָדום קָדָם דִּימְלִיךְ מְלָכָא לְבְנֵי
יִשְׂרָאֵל: (לג) וּמְלִיךְ בְּאֲדוֹם בְּעוֹר
וּשְׁמֵי עִירוֹ דְנַהבָּה:

היו ובנגדן העמיה יעקב ונטל מלכות
עשו זימיהם. ואלו הן שאיל ואיש בשם
דוד ושלמה רמבעס אביה אסא יהושפט
ובימי

ושם

באור

רק רמו קטן על אדות האשה הנשית אשר לקח כי אשה נשית לקח (נמדבר י"ב א'), ומפרישי
הפסע בעבור שימאנו לקבל ספור חדש אשר לא ניזכר במקרא עם שזכרוהו חז"ל במדרשים,
יתחנמו לפרש ע"פ הפסע הנראה בעיניהם, ונהלך להם הדרך ילא להם פסע הנחוב לשעמים
באופן ממוסך וממורט. ולכן ראוי לקבל הספורים ההם (אם אינם מנחשים הדעת הנכונה,
או האמונה, או קבלת חז"ל במלות) בסבר פנים יפות, כאשר הארכתי בזה בפ' בהעלתך
בפסיק ותדבר מרים וזאתה נמשה על אדות וגו', ונראה שגם חז"ל נשקפו אל הספר הזה
וממנו הוליחו מלין בספורים ההם, אך קיָּירו בהם וסמכו עליו, ונהיותי אני הנחוב שוקד
להסתכל בספר זה, ובפרט במקומות רבים שהם קשי ההבנה, ומפרישי הפסע לא ילאו ידי
חובתם בהם ונלחזו אל הקיר, בעבור שגעלם מהם הספור שספר או שקלר הנחוב, וע"פ
ספור הספר הזה דברי הכתוב הולך ואור עד נכון היום, ואמרותיו אשרות טהורות בלי לחץ
ודוחק כלל, ולכן קרבתיו אלי להיות סמך לנאורי וסעד לפירושי, והנה קלר הנחוב בספורי
מלכי אדום ולא זכר כמה שנים מלך כל אחד ומלחמות שנלחם כל אחד מהם ובאזיה מהן נלח
או נולח ועם איזה מלכים נלחמו, כי אינם מענייני התורה, והפרשה הקטנה הזאת לא נכתבה
רק להודיע שנתקיימה לעשו ברבת יחזק כמו שכתב הרמב"ן ז"ל, אולם גם הישר הזה סופר
בפרשות מתי התחילה מלכותם, וע"י איזה סנה נחרו להם מלך, ולח התנהגו ע"פ האלופים
במקדם ומדוע הסכימו להמליך עליהם איש נכרי דוקא, וקנת מלחמתם עם בני שעיר החרי
שהיו עיקרי יושבי הארץ ואלהם היתה ומדוע השמידום אחר שגעשו קרוביהם על ידי שהתחתנו
עמם, גם סופר בו שנות מלכות כל אחד ומלחמת כל אחד עם איזה אומות והסנה שנעלה
מלכותם וע"י מי נעלה, וע"י ספוריו בהם כמה ספקות בתורה יותרו, ורכסים יתשרו,
באשר יבוא עוד בנאורי, וכדי שלא ללאת מבוונת הציבור הזה לא אעתיק את דבריו לארבינתם,
והרולה לעמוד עליהם יעיין בספר ההוא כי הוא מזוי ביד כל אדם וימלא מרגוע לנפשו, והנה
על פי הספורים הנזכרי' גם מלכו כל המלכים האלה רל"ה שנה, ולפני מלך לבני ישראל
פירושו לפני משה, ואף שהדר האזרון מלך בימי משה ועוד חמש שנים אחריו, מ"מ הואיל
והתחיל למליך ג' שנים קודם שמלך משה שייך שפיר אשר מלכו לפני, כי מלת מלך תובן
לפעמים על התחלת המלוכה ולפעמים על כל שני המלכות כמו ובשנת עשרים לירבעם מלך
ישראל מלך אסא על יהודה (ר"ל התחיל למלוך) וארבעים ואחת שנה מלך בירושלים (ר"ל
נמשכה מלכותו) (מלכים א' ט"ו ט' וי') ורבים נן, ועל כרחנו לריבים אנו לומר כי לפני מלך
מלך אין פירושו דוקא על כל שנות מלכותם דהיינו שנעלה המלכות מהם קודם שמלך משה,
כי בנחוב מפורש וישלח משה מלאכים מקדם אל מלך אדום (נמדבר כ' י"ד), וזאת היתה אחר
מות מרים בשנת הארבעים ללאת בני ישראל ממלרים ובאותה השנה מת משה והי' אז עדיין
מלך באדום: (לג) בלע בן בעור, יב"ע תרגם בלעם בן בעור, וכן הביא הראב"ע בשם הדרש,
אבל ימאן מלקבלו בעבור כי בלעם ארמי וזה בלע ארמי, וגם לדעת בעל ס' הישר אינו
בלעם, אבל אינו ארמי כדברי הראב"ע רק מאפריקה שהיא דנהבה לדעתו והי' מאנשי חיל
אנשיאם: ושם עירו, יב"ע תרגם ושם קרמא דבית מלכותיה, וכן תרגם כל ושם עירו
שנפרשה

ז י ש ל ח לו

תרגום אשכנזי רעח

(לג) בלע שטארב, אונד אן זיינער שטאמט רעגיערטע ייבב זאָהן זרח'ס אויס בצרה. (לד) יובב שטארב, אונד אן זיינער שטעללע רעגיערטע חשם, אויס דעם תימנער לאַג. דע. (לה) חשם שטארב, אונד אן זיינער שטעללע רע. גיערטע הדרד זאָהן ברד'ס, דער

(יג) וַיָּמַת בַּלְע וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו יוֹבָב בֶּן־זֶרַח מִבְּצֻרָה: (יד) וַיָּמַת יוֹבָב וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו חֶשֶׁם מֵאֶרֶץ הַתִּימָנִי: (לה) וַיָּמַת חֶשֶׁם וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו הֲדַד בֶּן־בְּרַד הַמִּכָּה אֶת־

מדין

תרגום אונקלוס

ר ש י

ובימי יורם בנו כתוב זימיו פסע אדום מחתת יד יהודה וימליכו עליהם מלך (מלכים ב' ח') ובימי שאול כתוב ומלך אין נאדום ולא מלך (לכים א' כ"ב): (לג) יובב בן זרח מבצרה. בצרה מערי מואב הוא שני ועל קריות ועל בצרה וגו' (ירמיה מ"ח). ולפי שהעמידה מלך לאדום עתידה ללקות עמהם שני כי זנח לה' בצרה (ישעי' ל"ד): (לה) המנה את מדין בצדה מואב. שבאו מדין על מואב למלחמה והלך מלך אדום לעזור את מואב ומכאן אנו למדין שהיו מדין ומואב מריני זה עם זה ובימי בלעם עשו שלום להתקשר על

ושום קרתייה דנהבה: (לג) ומית בלע ומלך תחותיה יובב בר זרח מבצרה: (לד) ומית יובב ומלך תחותיה חשם מארע דרומא: (לה) ומית חשם ומלך תחותיה הדרד בר ברד דקטל

ב א ו ר

שכפרה זאת, וקרוב לזה פי' מהר' יאברנאל כי אותו שגא' בווש עירו הי' אדומי, והאחרים שלא נאמר זה בהם היו נכרים, אבל לדעת בעל ס' הישר אין הפרש בזה רק כולם היו נכרים כי לא המליכו עליהם איש מארנס, ופי' ושם עירו, עיר מולדתו, וכן מתורגם בל"א: דנהבה, היא אפריקה. (מס' הישר): (לג) יובב בן זרח מבצרה, בצרה מערי מואב היא שנאמר ועל קריות ועל בצרה ועל כל ערי ארץ מואב וגו' (ירמיה מ"ח כ"ד), ולפי שהעמידה מלך לאדום עתידה ללקות עמהם שני כי זנח לה' בצרה ועבד גדול בארץ אדום (ישעי' ל"ד), (רש"י), והוא מדרש חז"ל בנ"ר ובפסיקתא, ואין בן דעת הרמב"ן כי כתב וז"ל ואלה הערים מדינות בארץ אדום כי בצרה לאדום היא כמו שכתוב כי זנח לה' בצרה ועבד גדול בארץ אדום, וכן ארץ התימני מאדום כמו שנאמר בו וחתו גבוריך תימן למען יברת איש מהר עשו (עבדיה א' ט'), וכולם כך המה אבל ספר הכתוב כי לא היו מלך בן מלך באשר היו בישראל עב"ל. ומספור בעל ס' הישר נראה כי יובב הי' מאנשי בני קדם וארץ בצרה, ואולי היתה בצרה מחוץ ממחוזות ארץ הקדם, או אולי הי' מחיל בני קדם וגשבר ללחום מלחמותם, ולא הי' מארנס רק מבצרה אשר למואב או אשר לאדום, כי לדעתו ב' ערים או מחוזות היו הנקראות בצרה, אחת בארץ אדום ואחת בארץ מואב. (לה) מארץ התימני, אנקלוס ויב"ע תרגמו מארע דרומא, עשאו המלה מרש ימן כי דרום נקרא ימן כמ"ש לפון וימן אחת בראתם (תהלים פ"ט י"ג), ותי' תימן מאותיות האמתי' הנוספות בשמות, וכן פי' הרד"ק בצרשים שרש ימן, אבל לי נראה שהוא מחוץ או חלק אדינה מארץ אדום הנקראת בן ע"ש תימן בנו בצורו של אליפז, והיו אנשיה גבורים לכן אמר וחתו גבוריך תימן, וכן פי' הרד"ק והראב"ע בפירושו על פסוק זה (עבדי א' ט'), וכ"ה דעת הרמב"ן, וכן נראה מספר הישר, ויורה על זה לדעתו פי' שה' שנראש והי' ד' שנסוף שהן ליסם הארץ אל האיש הנקראת על שמו כמו קרית ארבע (לעיל ל"ה כ"ז), ארץ המנוג (ישקאל ל"ח ב'), ואף שלדעת בעל ס' הישר לא המליכו עליהם מלך מאחיהם, אולי הי' חושש זה איש נכרי ונא לגור שם או אבותיו נאוו שזה והוא גולד שם ולא הי' ממעפזתם, ובראיתם חכמתו או גבורתו בחי'הו למלך עליהם: (לה) המכה את מדין בשדה מואב, שבאו מדין על מואב למלחמה והלך מלך אדום לעזור

מדין בשדה מואב ושם עירו
 עוית: (ל) וימת הדר וימלך
 תחתיו שמלה ממשרקה: (לז) וימת
 שמלה וימלך תחתיו שאול
 מרחבות הנהר: (לט) וימת שאול
 וימלך תחתיו בעל חנן בן
 עכבור: (לט) וימת בעל חנן בן
 עכבור וימלך תחתיו הדר ושם
 עירו פֵעו ושם אשתו מהיטבאל

דער אונדען געפילטן מואב'ס
 דאן פֵאלק מדין געשלעגן;
 אונד זיין געבוהרטסארט וואר
 עוית. (לז) הדר שטארב,
 אונד אן זיינער שטעללע רע
 גיערטע שמלה אויס משרקה.
 (לז) שמלה שטארב, אונד
 אן זיינער שטעללע רעגיעהטע
 שאול אויס רחובות אס וואס.
 כער. (לז) שאול שטארב,
 אונד אן זיינער שטעללע רע
 גירטע בעל חנן זאהן עכבור'ס.
 (לט) בעל חנן זאהן עכבור'ס
 שטארב, אונד אן זיינער שטעל

לערעגיערטע הדר, זיין געבוהרטסארט וואר פֵעו, אונד זיינע פֵרוואדיעס מהיטבאל,

תרגום אונקלוס

דקמל ית כדננאי בקלי מואב ושום קרתיה עוית: (ל) ומית הדר
 ומלך תחותיה שמלה ממשרקה: (לז) ומית שמלה ומלך תחותיה שאול
 מרחבות דעל פרת: (לט) ומית שאול ומלך תחותיה בעל חנן בר עכבור:
 (לט) ומית בעל חנן בר עכבור ומלך תחותיה הדר ושום קרתיה פֵעו ושום

באור

אז מואב ומנאן אנו לגדים שהיו מדין ומואב מריבים זה עם זה ונימי זלעם עשו שלום
 להקשר על ישראל, (רש"י). ולכך דברי זעל ס' הישר שזכרתי נהפוך הוא שדורס כל על
 מואב להלחם עמו ובקש מואב מאת מדין לנזול לעזרם וכנאס'ם אס עזבו את מדין להלחם
 והמה נמלעו אחד אחד ממערבת המלחמה, ודבר זה סנב את השנאה ביניהם כל הימים:
 (לז) שמלה ממשרקה, מארץ בני קדם. (מס' הישר): (לז) מרחבות הנהר, אקלוס
 וי"ע תרגמו, דעל פרת, וכל נהר סהם שבמקרא ובפרט הנא זה"א הידיעה תרגמו כן, כי שנה
 הידיעה על הנהר הזכר בתחלת התורה והנהר הרביעי הוא פרת (לעיל ב"ד), ונס' הישר אמר
 וישלחו בני עשו פתוחה אשה על הנהר וגו', יראה שציר פתור היא רחובות: (לח) בעל חנן בן
 עכבור, הי' ממקור שאול ג"כ לא הזכיר לו עיר אחר ויחנן שהי' מן מקום זהו זעל עליו ואחרי
 כן מלך (הרמב"ן): (לט) הדר, נס' הישר סופר שהי' מארץ קדום, ואולי גם הוא הי' בר
 סס אור נולד אס חבל לאהי' ממשהחם, אור אולי עברו על שפועהם: ושם אשהו וגו',
 נאמר במלך והאחרק אס אשתו ולא נאמר כן בשאר המלכים, לפי שהי' חמיר עשיר גדול עד
 שבעבור זה נקרא משהב, שהי' הזהב בנימו כמים, ומפני שזעז' בו המלך ההוא, נפסקה
 מלכותו, ולא הבין בהם עול מלך, (מהר"א אברבנאל), וכן תרגם ינ"ע והירושלמי שמחלה
 היה אש עני ונגש לפדושתו ונשפיעו אחריו כן אמר מי זהב ומי כסף ולא הי' מחשיבו לבלום,
 וכן פירש' מלות רב משהב, והוא מב"ר, וכן סעדיה גאון כי כורף זהב, וכן ת"א בת מלך
 דהנא, וכת' הירושלמי, אטל לפי פשוטו כך הי' שמו וכן פי' הרמב"ם ע"פ דר"ק בדרשים שרש
 מי, וכן מתורגם ב"ח, וענין בת מטרה בת מ' זהב יאכרס כמו בת ענה בת לבנון, עיין
 מ"ס לשעלה, אורנהי' מטרה אס קטיה ומי זהב אס אמה אור להפך, כן פי' הרמב"ם: והנה

בת-מטרד בת מירדב: (מ) ואלה שמות אלופי עשו למשפחתם

א טאָבטער מטרד'ס טאָבטער מי זחב'ם: (מ) ריעועם זינד דיא נאמען דער שטאמפירשטען עשו'ם, נאך איהרען געשלעכט.

למקחם

טעהו

ר ש י

חרגום אונקלוס

אחתיה מהיטבאל בת מטרד בת מצרף על ישראל: (לט) בת מי זהב. מהו זהב עשיר היה ואין זהב חשוב בעיניו לבלום: (מ) ואלה שמות אלופי עשו. שנקראו על לודעיהו

ב א ו ר

לא נזכר פה מיתת הדר ובד"ה (א' א' ג"א) נאמר וימת הדר, וזנה ע"פ פשוטו נזון הוא כי נימי משה עדיין לא מת, כאשר סופר בס' הישר שאחר ה' שנים שעברו ישראל את הירדן נלחם עמו אביאנוס מלך בני כתיס ויהרגהו, אולם בס' הזכר דבש על זה ועל הפרשה הקטנה הזאת נכללה דברים נוראים ונשגבים עד אין חקר, והם מסוד ה' ליראיו: (מ) ואלה שמות אלופי עשו, שנקראו על שם מדינותיהם לאחר שמת הדר, ופסקה מהם מלכות והראשונים הנזכרים למעלה הם שמות חולדותם, וכן מסורש בד"ה וימת הדר ויהיו אלופי אדום אלוף חמוע וגו' (רש"י), אבל לפי מה שכתבתי בשם ספר הישר שלט מת הדר עד אחר ה' שנים אחרי מות משה, ונוכח לומר לפ"ז שמה כתב זאת ע"פ נבואה מה שיהי' אחר מותו, ורחוק הוא ע"פ הפשט, כמ"ש הרמב"ן ז"ל, וז"ל ונבנה הפרשה בדרך הנבואה לדעת רבים, ואינו נכון כי הנבואה למה הזכיר את אלה ועד איזה זמן חמנה ותפסיק בהם עב"ל, ולזה נחר לו הרמב"ן ז"ל דרך אחר, וגם הוא לר דחוק לפי פשטות הכתוב, ע"ש, ולהראב"ע והרשב"ם והר"י אברבנאל לכל אחד מהגדולים דרך מיוחד ובלס כמתנבאים בפירוש הפרשה הקטנה הזאת, כי מי הוא זה אשר יתפאר לאחר באתי אל מרכז האמת בספורים הקדומים אשר קיבל בהם הכתוב ואין מבוא לכל בהם לדעת הדברים שעברו, והקבלה עיקרית בהם, והסופר היותר קדמון נאמן בהם יותר מן המשביל האחרון, כי הקבלה תחמעט דור אחר דור לסנת השכחה המלויה, ולכן אנוני בנאורי זה בחרתי בספורי ס' הישר אשר סיבר מסופר קדמון מאד (ונהקדמה א"ה אינד דעתי נו) מכל מפרשי התורה, וגם פה יתבאר לנו על ידו הפרשה הקטנה הזאת בלי לחן ודחוק כלל, כי הנה כתוב לא סופר שהיו בניס לכל בני עשו, רק לאלפיז בן עדה ו' בניס, חישן אומר נפו ונעתם וקנו ועמלק, ולרעואל בן בשמת ד' בניס, נפת ורת שמה ומה, אבל לא לג' בני אהליבמה, יעוש ויעלס וקרח, ובס' הישר סופר שאלו האלופים שבסוף הפרשה היו בניהם, וז"ל ובני יעוש תמוע על ה יתח: ובני יעלס אלה זפיין וקנו: ובני קרח חישן מנלר מגדיל עירם עב"ל, והשמיט אהליבמה הזכר בסוף הפרשה, אולי שגנת המעתיק או המדפיס הוא: ולבאר מדוע לא נזכרו בנחוב למעלה בן בניו של עשו, אחר שהזכיר בני אלפיז ובני רעואל, גם שיעי הלשין שהזכיר למעלה בבני אלפיז ורעואל אלופים סתם, ופה אחר אלופי עשו למשפחתם למקחם, למשנתם בארץ אמותם, מנורף לזם הערת הרשב"ם שד"ה לא נזכרו האלופים הראשונים כלל, רק אלו שבסוף הפרשה, לבי אומר לבי יבואה הכל על נכון ע"פ סיפורי הספר הזכר, כי לדבריו כפי מה שהעתיקו למעלה (ספסוק ב') היתה אהליבמה אחרונה מבולם, כי את יהודית לקח בהיותו בן ארבעים שנה (ומתה בהיותו בן פ"ב שנה בלי בניס זכרים, רק ב' בנות היו לה) ונפחתו וקנו"ג שנה לקח את בשמת בת חילון (והסב את שמה עדה), וילדה לו את אלפיז בהיותו בן ס"ה שנים, ובהיותו בן ע"ט שנה לקח את משאל בת שמעאל (היא בשמת) וילדה לו את רעואל בהיותו בן ס"ג שנה ובהיותו בן ס"ג שנה לקח את אהליבמה וילדה לו ג' בניס יעוש ויעלס וקרח, ואלו הוסי' בנחיה זמן וילדו ל', ואולי אחר כזה ש"ס, ויהי' חיק שיהי' הם לעירים לימים מן אלפיז ורעואל, והנה ססכור ה"ל ומספורים אחרים הנזכרים בספר ההוא, שלא העתיקת אותם לאהבת הקיבור, מראה כי מעת שמת יאן (שאו קבע עשו וירחמו בארץ שגור שלט לשונ עוד לארץ כנען) עד מלחמתו עם בני יעקב לא עברו רק ג"א שנה, ולפי משמעות פשוטו של מקרא, לא נולדו לו בארץ

תרגום אשכנזי

וישלח לו

למקמתם בשמתם אלוף תמנע
אלוף עלוה אלוף יחת: (מא) אלוף
אהליבמה אלוף אלה פינון:

טעין, ויאהנפלעטצען אונד
בענעננונגען, שטאמפירשט
תמנע, שטאמפירשט עלוה,
שטאמפירשט יחת,
(מא) שטאמפירשט אהליבמה,
שטאמפירשט אלה, שטאמפירשט

אלוף

פירשט

תרגום אונקלוס

ר ש י

לורעיהון לאתריהון בשמה תהון רבא
תמנע רבא עלוה רבא יחת: (מא) רבא
אהליבמה רבא אלה רבא פינון: (מב) רבא

שם מדינותיהם לאחר שמת ה' ופסקה
מ'ס מלכות. והראשונים הכוזבים למעלה
הם שמות חולדותם וכן מפורש בדברי
ה'אים וימת הדד ויהיו אלוף אלוף

קנו

תמנע

ב א ו ר

בינין רק חמשה בניו, אבל בני בניו לא נולדו עד אחרי בואו לשבת בארץ שעיר, במ"ג אלה
בני עשו אשר ילדו לו בארץ כנען, ויקח עשו את נשיו ואת בניו וגומר וילך אל ארץ וגומר,
ויש עשו בנהר שעיר וגו', ואלה חלדות עשו אביו אדום בנהר שעיר, ומונה שם בניו ובני בניו,
וכנעניותו בארץ שעיר הסכימו שה' בני עשו עם צניהם יהיו אלופים לכל משפחותיהם והנלוים
אליהם, ולא שיהי' כל אחד אלוף ושר על מקום מיוחד, רק שכולם כאחד יהיו שרים על כל
ארצם, ויהיגו בעצתם את כל אנשי ארצם, ועת שיטעונו לפקח על ענין חקון קבוץ הכללי
יחאספו כולם יחד ע"ז, כמנהג איזה מדינות הכפשויות עוד היום במדינת (הולאנדי, שווייץ)
ועיר (וויניליאה) ואחרות, ונקראות (רעפובליקען) והם היו ג"כ שרי לבנותיהם במלחמתם עם
בני יעקב, ואולי נפלו כל האלופים באלחמה ההיא, רק כמו נשאר ונלכד גם הוא ביד יוסף
כמו שסופר בס' ה"ל וביוסיפון לעברים פ"ב, ואחר שאלחמו עם בני שעיר וזבני הארץ מלפנים
והרגום כלם וירשו את ארצם, הסכימו להמליך עליהם מלך, ויתנן שהיתה הסנה בזה כי
ראו שלא תכון קבוצם ולא תחזק ממלכתם ב"ח בהיותם מונהגים תחת מלך אחד, ויתכן שבני
אהליבמה להיותם קטנים מאד לא עלרו נח עדיין ללכת במלחמה, כי הגדול שבבני בניו,
אפי' של אליפז ורעואל הגדולים שבני אהליבמה, לא הגיע לב"ז שנה, ואולי היו אלו בני יעוש
ויעלם וקרת רק בני ה' או ו' שנים, ולכן נשחרו אלו בחיים, ואחר שהסכימו למנות מלך
עליהם, הסכימו ג"כ שבני בניו של עשו הנשארים בחיים, ישארו אלופים באשר היו, אך לא
להנהיג המדינה כנחמה, כי לא תהיה רק ע"י המלך, רק למשול על איזה מקומות מיוחדות,
זה על עיר אחת או שתיים, וזה על אחרת, ועל כן בפרשה ראשונה הזכירו האלופים בני
אליפז ורעואל סתם ולא למקומותם, כי לא היו להם מקומות מיוחדים, רק כולם משלו על
כל הארץ, ולא הזכירו בני יעוש ויעלם וקרת, כי לקטנותם אז לא הגיעו עדיין לממשלת האלופים,
ובסוף הפרשה אחר מלך מלך באדום לא הזכירו הראשונים, כי ספי תמו כולם במלחמות,
והזכירו בני יעוש ויעלם וקרת, כי נעשו אלופים גם אחר מלך מלך להם ולא למשול עליהם,
רק להיות חשובים ביחוסם, ולהיות להם אחוזת איזה ערים, ועל כן נאמר כאן למקמתם,
למשנתם בארץ אחוזתם, ולפי שהראשונים נכרתו ערם מלך מלך ולא ארכה ממלכתם, לכן לא
הוזכרו בספר ד"ה, משא"כ אלו שהיו אלופים גם אחרי מלך מלך להם, ואולי האריכו ימים,
ויתנן גם כן שהורישו גדולת ממלכתם וערי אחוזתם גם לבני בנייהם אחריהם, לכן
הוזכרו בד"ה, ולפי זה יהיה באור הכתוב בד"ה וימת הדד ויהיו אלוף אדום וגו', ובכר היו
אלופי אדום בזמן המלכים, ונאלחו כתובים רבים במהו, כמו שפי' הראב"ע בססוק ויעבר
את מעבר יבק (לעיל ל"ב כ"ג) ע"ג, וכמו וירם חולעים וינאש (שמות י"ו כ'), כמו שפירש"י
שם, הן אתה קלפת ונקעו (ישעי' ס"ד ד'), וכן פירושו בס' שלפנינו ואלה שמות אלוף עשו
וגו', בזמן המלכים, ודלא כפירש"י ז"ל שהיו אלופים אחר שבטלה מלכותם, במ"ג למעלה,
גם לפי המקופר בספר הישר לא היה להם גם ממלכת האלופים מורע עשו אחר שנהרג הדד
על

וישלה לו לו

(מג) אלוף קנו אלוף תימן אלוף
מבצר: (מג) אלוף מגדיאל אלוף
עירם אלה ואלופי אדום
למשבתם בארץ אתותם הוא
עשו אבי אדום: פ

תרגום אשכנזי רם

פירשט פינק, (מג) שטאמי
פירשט קנו, שטאמפירשט
תימן, שטאמפירשט מבצר,
(מג) שטאמפירשט מגדיאל,
שטאמפירשט עירם; דיעועם
זינד דיא שטאמפירשטען
אדום'ס, נאך איהרען בעזיטע
צונגען אין איהרעם ערבלאנגע
דע, דערזעלבע עשו איזט
דער שטאמפאטער דעם פאל.
קעם אדום.

(א) וישב יעקב בארץ מגורי
אביו בארץ כנען: (ג) אלהות לדות

לו (א) יעקב אבער בעועטצט
טע זיך אין דעם לאנגע

דע, וואזיין פאטער זיך אויפגעהאלטען, נעהמליך אים לאנדע כנען. (ג) היער פאלגט
דיא

תרגום אונקלוס

קנו רבא תימן רבא מבצר: (מג) רבא
מגדיאל רבא עירם אלין רבבי אהום
למותבניהון בארע אחסנתהון הוא עשו
אבורהון דאדומאי:
לו (א) ויחיב יעקב בארע תוקבות אבוהי
בארעא דכנען: (ג) אלין תולדת

ר ש י

תשבע וגו': (מג) מגדיאל. היא רומי:
לו (א) וישב יעקב וגו'. אחר שכתב לך
ישובי עשו ותולדותיו בדרך קלרה
שלא היו ספונים ומשובים לפרט היאך
נתישבו וסדר מלחמותיהם איך הורישו את
המובי פירש לך ישובי יעקב ותולדותיו
בדרך ארוכה כל גלגולי שנחס לפי שהם
משובים לפני המקום להאריך בהם. וכן
אתה מולא ביו"ד דורות שמאלס ועד נח
פלוגי הוליד פלוגי וכשבא לנח האריך
לכל אברהם האריך בו. משל למרגלית
שנפל' בין החול אדם מממש בחול וכובר בכברה עד שמולא את המרגל' ומשמלאה הוא משליך את
הנכורות מידו ונוטל המרגלית: (ב) אלה תלדות יעקב. ואלה של תולדות יעקב אלו ישוביהם
וגלגוליהם

בו. וכן ב' דורות שמוח ועד אברהם ק'ר בהם ומשהגיע ק'ר אברהם האריך בו. משל למרגלית
שנפל' בין החול אדם מממש בחול וכובר בכברה עד שמולא את המרגל' ומשמלאה הוא משליך את
הנכורות מידו ונוטל המרגלית: (ב) אלה תלדות יעקב. ואלה של תולדות יעקב אלו ישוביהם
וגלגוליהם

ב א ו ר

על ידי אביאנוס מלך בני נתיים, רק היו שם נליבים באדום ויהיו כל בני אדום עבדים למס
עובד לאביאנוס, זהו שער הדברים ששערתי בפרשה הקטנה הזאת, לישב כל הדוחקים ולהסיר
כל הספקות הנופלות בה, ע"פ פשוטו של מקרא, בדרכי בנאורי זה, ואם שגיתי, ה' העוב
יבפר: (מג) מגדיאל, זו רומי, לשון רש"י, ולא הבינותי זה כי אם נאמר שיהי' נבואה לימים
דבים ולעתים רחוקות הנה מלכים רבים מלכו לאדום על מלכות רומי, ואין רומי אליף אבל
היא מלכות גדולה תקיפה ואמנתו יתירה לא היה כמוה בממלכות, אבל מה שאמרנו בפרקי
דבי אליעזר וכו' ומגדיאל זו רומי וכו', בוונחם בזה מה שהודעתין כמה פעמים בו היו
האקרים בראשונים רמו לזרעם וכו', (הרמב"ן), ע"ש שהאריך עוד, ולפי פשוטו הוא שם א'
מהאלופים מזרע עשו שנארץ שער, ולפי המסופר בספר הישר הוא בן קרם בן אהליכמה
אשת עשו:

לו (א) וישב יעקב בארץ מגורי אביו, ענינו כי אחר שאליפי עשו ישבו בארץ אחוזת כלומר
הארץ שלקחו להם לאחוז עולם אבל יעקב ישב גר כאביו בארץ לא להם שלא לכנען
והכוונה להגיד כי הם בוזרים לגור בארץ הנבחרת ושיקיים בהם כי גר יהיה זרעך בארץ לא
להם (בראשית ע"ו י"ג), ולא נעשו כי ביעקב לבדו יקרא להם זרע, (הרמב"ן), וכן מתורגם
בל"א (יעקב אבער). (ב) אלה חולדות יעקב, זה לשון הראש"ם ז"ל, כפי מה שזלמתי